

O‘ZBEKISTON TASVIRIY SAN’ATIDA XORAZMLIKLAR OBRAZLARI TALQINI

Ruzmetova Surayyo Bekpulat qizi

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti

Rangtasvir (dastgohli rangtasvir) magistratura mutaxassisligi 1-kurs magistranti

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada O‘zbekiston tasviriy san’atida xorazmliklar obrazlarini talqinqilishning ahamiyati va milliylikni aks ettirishdagi muammolar, asosan milliy obrazlar aks etgan tasviriy san’at asarlarning ahamiyati haqida, ijodkor oldida turgan vazifa va uni qaytarzda bajarish yo‘l yo‘riqlarini ko‘rsatib berishga harakat qilindi. Mazkur mavzuni to‘liq yoritishga qaratilgan bu maqolada bo‘lajak rassomlar o‘zlashtirishi lozim bo‘lgan ma’lumotlarga e’tibor qaratilgan.*

***Kalit so‘zlar:** Xorazmliklar, obrazlar, eksperimentator.*

THE IMPORTANCE OF THE NATIONAL PORTRAITS IN THE WORKING OF A PAINTING WORK

***Annotation:** This article describes the importance of the national portraits in the working of a painting works of Uzbekistan and describing national portraits problems mainly about significance of describing national images of Khwarezmians in painting artworks. The task facing the artist, and how to accomplish it, the work of Uzbek and other nation portrait artists who worked on this topic and their style are studied. This article, designed to fully cover this topic, focuses on the information that future artists should learn.*

***Key words:** Khwarezmians, portraits, images, the experimenter.*

Xorazm vohasida yashovchi asl xorazmliklarning obrazlarini qay tarzda tasvirlashni o'rganadigan bo'lsak, Xorazm halqining milliy madaniyatini tubdan o'rganishimiz kerak. Xorazm xalqining obrazi qanday? degan savolga birinchi bo'lib javobni ularning milliy urf-odatlarini, an'analaridan kelib chiqqan holda qidiramiz. Xorazm xalqining milliy etnik marosimlari, qadimdan bugungi kungacha yetib kelgan, asosiysi xorazm xalqining asl shu vohadan ekanini ko'rsatib turuvchi tashqi ko'rinishi, undagi obrazni yaratib beruvchi detallar muxim rol o'ynaydi. Bu kabi nozik detallarni o'rganishda asosiy yordamni Xorazm etnik tarixi va bir nechta adabiyotlar va asl voha ahlidan olingan ma'lumotlar yordam beradi.

Xorazmliklar obrazini o'rganar ekanimiz butun dunyo insonlariga o'xshab voha ahlidagi obraziga ham har xil omillar tasir qilganiga guvoh bo'lamiz, yani vohada yashovchi bitta insonning obrazi xorazmlik madaniyati ilk shakillangan davrdan bugungi asrgacha ko'plabtasirlarga uchradi. Masalan, oldin Xorazm madaniyatida mavjud bo'lgan milliy marosimlarda va shunga moslab kiyilgan etnik xalq obrazini yaratuvchi liboslar (chopon, bosh kiyimlar sherozi, ayollarning taqinchoqlari, ro'mollari, oyoq kiyimlari va h.k) bo'lgan. Afsuski ko'plab milliy an'analar qatorida milliy obrazlar ham davr silsilasiga uchradi va uchrayapti.

Bugungi kunda milliylikni, o'zlikni saqlab qolish muxim ekanini tushunib yetgan yetuk inson sifatida tarixni iloji boricha zarar yetkazmay o'zgartirmay saqlab qolib kelasi avlodlarga ham shu sof holda yetkazib berishimiz va kelajak avlodga ham buning ahamiyatini o'rgatishimiz muxim.

Obraz yaratishda portret janrida ijod etgan ijodkorlarning asarlari bilan tanishib ular qo'llagan uslublardan kerakli bilimlarni olamiz. Portret janrida ijod qilib takrorlanmas obrazlar yaratgan ijodkorlardan: Malik Nabiyev, Pavel Benkov, Rahim Ahmedov, Bahodir Jalolov, Javlon Umarbekov, Alisher Mirzayev ishlagan asarlaridan ayniqsa portret janridagi ijodlari bilan O'zbekiston tasviriy san'atiga o'z hissalarini qo'shishgan. Pavel Benkovning aynan portret janridagi ijodiga e'tibor qaratadigan bo'lsak unda asosan o'sha davrning milliy ayol va qizlarining impressionizm uslubidagi tasvirini ko'rishimiz mumkin. Rassomlarning har biri

alohida dunyo alohida olam shuningdek asarlari ham o'ziga xoslikni kasb etadi. Ularning asarlaridadi kompozitsion yechim va ranglar o'yini yosh ijodkorlarga maktab vazifasini o'taydi. Yosh ijodkorlar ularning ijodidan ilhomlangan holda o'z ustida ishlab turli oqimva janrlarda ishlab, o'z salohiyatlarini sinab ko'rishmoqda. Ijodga endi kirib kelayotgan ijodkorlar o'zining shaxsiy fikr doirasidankelib chiqibva dunyoqarashiga ega bo'lib, o'z asarlarida o'ziga xoslikni turli tajribalar bilan ko'rsatib kelishmoqda. Bugungi kunda biz bunday tajribalarni ko'pincha kompozitsion tarzdaishlangan portretlarda kuzatishimiz mumkin.

Rangtasvirchi rassom bo'lish degani bu oddiy insonlardan farq qilgan holda Alloh tomonidan tug'fa qilingan intuitiv hisga ega shaxslardir yani, olamni atrof muhitni oddiy odamlar ilg'ay olmagan tarzda kuzata olish, go'zal ranglarda, chiroyli shaklda va takrorlanmas chizgilarda ko'ra olish qobiliyatiga ega insonlardir. Shu bilan birga rassom faqar bular bilan chegaralanib qolmay o'zining nazariy bilimlarini ham rivojlantirib borishi va o'z salohiyatini takomillashtirishi lozim, faqat shu tarzdagina takrorlanmas ijod maxsullari yaratishi mumkin. Rassom ijodiy asari ustida agar portret janrida bo'lsa nafaqat ilohiy qobiliyati balki portret janriuchn zarur keakli bilimlar bo'lmish odam anatomiyasining plastic yechimlari, ranglarning uyg'unligini, asarning kompozitsion yechimini toppish ustida ham isholib borsa maqsadga muofiq bo'ladi. Masalan bitta portret janridagi asar uchun eng muximi bu uning kompozitsion yechimining chiroyli topilgani va asar qahramonining obrazi chiroyli shaklda topilgani muxim va asarni muaffaqiyatgaolib chiquvchi omillardir. Rassomga o'z asarida detallashtirish ahamiyatli bo'lib, ijodkor asarida foydalangan har bir detal kompozitsiyada muxim ahamiyat kasb etishi va asarda foydalanilgan har bir detal asar qahramoning obrazini ochib berishda zarurdir. Bular obrazni tasvirlashda asarning kompozitsion yechimini muaffaqiyatli topib beruvchi detallardir.

Rassom milliy portret yaratishda ayniqsa kerakli bilimlarga ega bo'lishi zarur va bu asarni mukammal tarzda chiqishida katta rol o'ynaydi. Milliy obraz bo'lmish Xorazm xalqining etnik obrazini yaratish haqida gapiradigan bo'lsak yuqorida sanab o'tgan omillardan tashqari portretchi rassom uchun shu vohaning etnik tarixini

o'rganish kerakli bilimlarga ega bo'lishi muhim. Xorazm vohasida yashovchi inson obrazini yaratish uchun voha aholisining bugungi kunda davom ettirib kelayotgan an'analariga tayangan holda obraz yaratishga kirishiladi, milliy tashqi ko'rinish, voha uslubida ishlangan aksessuarlar kostyumlardan foydalanib kompozitsion yechimda obrazlar, xorazmlik inson tipajini topishga erishish mumkin.

Xulosa:

Xulosa qilib aytish mumkinki, O'zbekiston tasviriy san'atida portret janrida yaratilgan asarlarning ahamiyati katta va biz bugungi kunga kelib portret janrida ishlangan asarlarning milliy ruhda va yangicha talqinlarini aynan yosh ijodkorlar ijodida ko'rishimiz mumkin. Portet janrida yaratilgan asar nafaqat inson yuz qiyofasi balki boshqacha yondashuv milliylik ruhiyatini yangicha talqinda kiritish lozim. O'zbekistonning milliy qadriyatlari, mentaliteti va o'zbek obrazlariga xos bo'lgan xususiyatlar orqali ochib berib ko'rsatish lozim. Shuningdek, Xorazm tarixi qadimga borib taqaladi va voha aholisi o'zlarining etnik madaniyatini milliy an'alarini bugungi kungacha iloji boricha saqlab qolishga harakat qilishmoqda va milliy marosimlarida, urf-odatlarida bugungi kungacha saqlab kelajak avlodgacha yetkazib kelishmoqda. Shu sababdan bugungi kunda xorazm xalqining etnik madaniyatini ko'rsatib bergan obrazlar yaratish ijodkor rassomlarning muxim vazifalaridan biri bo'lib maqsadimiz milliylikimizni, o'zligimizni saqlab qolishimiz va kelajak avlodga go'zal shaklda yetkazib berish bo'lishi kerak va asrlar davomida avloddan avlodga o'tib davom etishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ахмедова Н.Р Живопись Центральной Азии XX Века: традиция самабытность диалог. – Ташкент 2004
2. Nazarova.Z O'zbekiston rangtasvirida portret janrining yangicha talqinlari. Central Asian research journal for international studies.
3. <https://uz.M.wikipedia.org>
4. <https://gigafox.ru>
5. lyceum@wiut.uz